

LLENGUA, SOCIETAT I ENSENYAMENT Volum III

*Edició a cura de Vicent Martines (coord.),
Patricia Alberola, Josep M. Baldaquí,
Vicent Beltran, Joan Borja, Vicent Brotons,
M. Antònia Cano, Héctor Gonzàlvez,
Josep Martines, Sandra Montserrat,
Miquel Nicolàs i Carles Segura*

symposia philologica

Director de la col·lecció: Josep Martines

© Els autors

© D'aquesta edició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

Primera edició: Novembre de 2003

Portada: Llorenç Pizà

Il·lustració de la coberta: Motiu del cartell del Congrés

«Llengua, societat i ensenyament»

Imprimeix: TÁBULA Diseño y Artes Gráficas

ISBN (Volum III): 84-608-0017-2

ISBN (Obra completa): 84-608-0014-8

Dipòsit legal: A-1.024-2003

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda,
emmagatzemada o transmesa de cap
manera ni per cap mitjà, ja siga electrònic, químic,
mecànic, òptic, de gravació o de fotocòpia,
sense el permís previ de l'editor.

**Estos créditos pertenecen a la edición impresa
de la obra**

Edición electrónica:

LLENGUA, SOCIETAT I ENSENYAMENT

Edició a cura de Vicent Martines (coord.),
Patricia Alberola, Josep M. Baldaquí,
Vicent Beltran, Joan Borja, Vicent Brotons,
M. Antònia Cano, Héctor Gonzàlvez,
Josep Martines, Sandra Montserrat,
Miquel Nicolàs i Carles Segura

Volum III

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

Clàudia Pons

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE
FILOLOGIA VALENCIANA
«SYMPOSIA PHILOLOGICA», 8
Alacant, 2003

Índex

Portada

Créditos

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears	5
1. Introducció	5
2. Descripció del corpus de treball	11
3. Descripció lingüística	12
4. Resultats de la recerca	45
Referències bibliogràfiques	52
Notas	54

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

1. Introducció

S'ha insistit molt en la rellevància i la incidència que han adquirit els mitjans de comunicació orals –i molt especialment els audiovisuals– en aquests darrers anys en la nostra societat. I s'ha insistit molt també en el paper crucial i decisiu que aquests tenen en el procés d'estandardització de la llengua catalana. Aquesta nova realitat ha fet que sorgissin moltes propostes i iniciatives des de diferents sectors acadèmics del territori de parla catalana que tenen com a principal finalitat dotar la llengua catalana d'un estàndard oral. En alguns casos, aquestes propostes han anat dirigides a tot el territori de parla catalana (IEC 1990, 1992), i, en d'altres, i davant la urgència d'atendre les necessitats de regions lingüístiques concretes, han anat orientades a territoris d'abast més reduït. Així, i pel que fa al cas de les

varietats balears, han sorgit propostes per a un estàndard oral especialment orientades a aquestes varietats: és el cas, per exemple, del treball d'Alomar, de Bibiloni, Corbera i Melià (1999) *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic*.

Hem apuntat la importància que han adquirit els mitjans de comunicació orals en la nostra societat. Avui dia, però, la publicitat, fenomen que apareix gairebé indissociablement lligat a aquests mitjans de comunicació de massa, ha obtingut un pes més que colpidor en la nostra societat. La publicitat, com els mitjans de comunicació, marca una pauta de conducta lingüística i, ahora, n'és el reflex. Però, a més a més, el caràcter especialment persuasiu que presenta fa que aquesta incidència sigui encara més acusada (Torrent 1999). Ens agradi o no, la publicitat repercuteix en les nostres tries de cada dia, la tria en el vestir, en el menjar i evidentment en el parlar.

Convençuts, doncs, de la importància que aquest gènere, el de l'anunci publicitari, té en la societat actual, i de la influència que pot exercir en la comunitat de parlants del català, creiem que seria útil valorar quin és el model de llengua que s'hi vehicula i intentar establir una –molt modesta– descripció de les tendències que s'hi observen, sobretot en relació amb les diferents propostes per a un estàndard oral que s'han elaborat.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

Tot i que aquest no és un camp d'estudi verge, encara no ha rebut l'atenció que es mereix, especialment en el cas de les varietats dialectals balears.

En aquest article oferim un resum d'un estudi més extens que té els objectius següents:

(1) Oferir, en la mesura del possible, una breu descripció de quin és el model de llengua emprat en les falques publicitàries emeses en els mitjans de comunicació orals de les Illes Balears, centrant-nos en alguns aspectes de fonètica que són característics de les parles illenques.

(2) Valorar, en funció de la descripció anterior, quina presència tenen les varietats dialectals en la publicitat de les Illes, i en quina mesura aquestes apareixen vinculades amb una publicitat determinada (productes autòctons vs. publicitat de més abast) i amb una tipologia textual concreta (text dialogat vs. text argumentatiu o descriptiu).

(3) Intentar escatir quina ha estat i quina és la incidència de les diferents propostes per a un estàndard oral en els anuncis publicitaris emesos a les Illes.

(4) Esbrinar i valorar, finalment, quines són les tendències d'elocució pel que fa a aspectes sobre els quals la normativa no s'ha

pronunciat encara de manera exhaustiva; ens referim sobretot a aspectes de fonètica sintàctica, com són ara les assimilacions i les simplificacions en els contactes consonàntics, tan característics dels parlars illencs.

Amb aquest estudi, d'una banda, voldríem contribuir a un millor coneixement dels usos reals de la llengua en els mitjans de comunicació orals, concretament en la publicitat, ara que sembla que s'han començat a definir i a concretar les diferents propostes d'estàndard oral destinades a les varietats balears; i, de l'altra, creiem que podríem aportar noves dades que ajudin a matisar o, si més no, a aclarir aquells aspectes sobre els quals la normativa orientada als parlars balears encara no s'ha pronunciat de manera definitiva.

Abans de passar a descriure el nostre corpus de treball, seria bo fer una breu referència a tot un conjunt de factors i característiques que a priori sabíem que podien ser rellevants, i que de fet ho han estat, amb vista a l'adopció d'un model de llengua determinat i amb vista a l'adequació d'aquests textos publicitaris a la llengua estàndard. Per motius d'espai, només ens referirem a aquells aspectes que, un cop feta l'anàlisi, s'han mostrat més significatius.

En primer lloc, volem insistir en el *caràcter persuasiu* propi de tot anunci publicitari. Tal com afirma Torrent (1999), la

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

tria d'una llengua, d'un dialecte i d'un registre forma part de l'estratègia retòrica que s'ha ideat perquè el missatge resulti eficaç, és a dir, per tal que el producte que s'anuncia es vengui. I no podem oblidar que aquesta és la principal finalitat de qualsevol anunci publicitari. Així, si tenim en compte la situació de les Illes Balears, en què l'estàndard sovint és vist com una amenaça per a la identitat lingüística dels parlants, és comprensible que l'anunciant o el publicista, coneixedor d'aquesta realitat, sigui molt caut en l'adopció de formes massa allunyades de les parlades al carrer.

En segon lloc, voldríem insistir en la *faceta escrita* que presenta aquest tipus de discurs. Seguint la terminologia de Gregory i Carroll (1978), el text publicitari oral és un text escrit per ser dit o per ser dit com si no estigués escrit. Considerem que aquest vessant escrit d'aquest tipus de textos no és irrelevant per al nostre estudi, bàsicament per tres motius. D'una banda, el fet que el text estigui escrit i el locutor l'hagi de llegir és un mecanisme de control molt eficaç; aquest seria un aspecte que, al marge d'altres variables, afavoreix un model de llengua acurat, i doncs, proper a la llengua estàndard. D'altra banda, un altre factor important és que la llengua escrita, més que no pas la llengua oral, sol anar associada a la varietat estàndard. I, finalment, és molt important la influència (a voltes

positiva, a voltes negativa) que pot exercir la llengua escrita en l'execució oral, o, si es vol, en l'actualització d'aquest tipus de textos.

Un altre aspecte que no podem oblidar és la manca d'espon-taneïtat que caracteritza el discurs publicitari. A diferència, per exemple, d'una entrevista radiofònica, en què hi ha un marge per a la improvisació, el text publicitari oral es produeix en un estudi de gravació i se sol repetir tantes vegades com és necessari per tal d'obtenir el resultat volgut. És un text, doncs, extremament preparat; i això té, per tant, unes conseqüències en el producte final. La condició especial que caracteritza aquest tipus de textos fa que sigui molt més fàcil adequar-se a les directrius de la normativa, sempre que el mitjà o l'agència ho vulguin i disposin d'un servei d'assessorament lingüístic. És clar que no són sempre les directrius de la normativa les que prevalen, sinó que els desitjos de l'anunciant o del publicista hi tenen un pes més que considerable.

I relacionat amb aquest darrer punt, volem insistir en un altre factor que ha estat decisiu en el nostre estudi: el tipus de publicitat. La publicitat institucional, alliberada en principi d'interessos comercials, no sol ser tan vulnerable als desitjos i als capricis de la comunitat de destinataris com ho és la publicitat més comercial. És esperable, doncs, que els anuncis

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

de caràcter institucional no es trobin tan condicionats pels prejudicis socials que hi ha al voltant de la llengua i presentin un model de llengua més adequat a la varietat estàndard. La publicitat comercial, en canvi (i això és perceptible en el nostre corpus), sol estar més a la mercè de la comunitat de destinataris i és més prudent en l'adopció de models gaire allunyats de la parla col·loquial.

2. Descripció del corpus de treball

El corpus de treball sobre el qual se centra la nostra descripció i anàlisi consta d'un conjunt de cent set falques publicitàries emeses en diferents emissores de ràdio a les Illes. La selecció de les emissores que havien de formar part del nostre corpus es va fer de manera força sistemàtica per tal que les dades objecte d'estudi fossin al màxim d'homogènies i representatives; es va intentar que hi hagués una representació de tots els tipus d'emissores possibles: vam procurar, doncs, recollir informació sobre emissores d'àmbit estatal, emissores d'àmbit autonòmic i emissores d'àmbit municipal; així mateix, vam mirar de tenir almenys una mostra representativa de cada illa: amb tot, tenim informació de quatre emissores de Mallorca (Ràdio Mallorca [trenta tres falques], Ràdio Balear [sis falques], Onda Cero Mallorca [trenta-tres falques] i Ràdio Marratxí [sis falques]), una de Menorca (Ràdio

Menorca [vinti-tres falques]) i una d'Eivissa (Ràdio Eivissa [sis falques]). Pel que fa al mètode de recollida de dades, ha estat força sistemàtic: vam posar-nos en contacte amb els departaments de publicitat de les diferents emissores de ràdio i els vam demanar que ens enviessin una mostra de les falques que tinguessin gravades en català i que s'haguessin emès en els darrers mesos, això és, de febrer a maig de l'any 2000. Pel que fa al tractament de les dades, vam fer primer una transcripció ortogràfica de les falques, i, posteriorment, vam elaborar una transcripció fonètica correlativa a la transcripció ortogràfica, en què vam assenyalar els aspectes de fonètica rellevants per al nostre estudi. Finalment, vam confeccionar unes fitxes orientatives per a cada anunci publicitari amb informació sobre aspectes referents als locutors i a les característiques de cada anunci i on vam anotar comentaris orientatius sobre l'adequació a l'estàndard i la correcció lingüística que presenta la falca. Hi vam incorporar també informació relativa al tipus de text, al tipus de publicitat i l'abast de l'anunci.

3. Descripció lingüística

En aquesta secció oferim de manera molt sintètica els aspectes de fonètica que han estat objecte d'estudi. L'organització d'aquesta secció serà la següent: ens centrem primer en els aspectes de vocalisme i, posteriorment, en els aspectes de

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

consonantisme. Cada secció d'aquest apartat consta bàsicament de tres subseccions, que presentarem d'una manera més o menys lineal i que són les següents. Oferim primer una breu descripció dialectal de cada fenomen fonètic estudiat; aquí fem algunes reflexions sobre els usos i la vigència d'aquests fenòmens a les Illes. Posteriorment, presentem una explicació del que en diu la normativa: si es tracta d'un fenomen propi de l'àmbit restringit, si no és recomanable, si és admissible en els registres més informals, etc. Ens basem en la proposta de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans *Proposta per a un estàndard oral I. Fonètica (Proposta IEC 1990)*, i en altres propostes complementàries destinades a les varietats balears, com ara *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic, d'Alomar, de Bibiloni, Corbera i Melià (Proposta Alomar-Bibiloni)* o la *Proposta de model de llengua per a l'escola de les illes Balears, d'Alomar i de Melià (Proposta Alomar-Melià)*. Finalment, dediquem el darrer apartat a descriure l'ús real del fenomen en la publicitat dels mitjans de comunicació orals que hem analitzat. El fet que un determinat fenomen no aparegui en la descripció no vol dir necessàriament que no es doni, sinó que no n'hem trobat cap context en el nostre corpus

o que hem considerat que no en teníem prou exemples. D'altra banda, no hem tingut en compte aspectes que afecten només la pronúncia d'un locutor, i que per tant són poc rellevants amb vista a la descripció del model de llengua. Tampoc no hem considerat aspectes de molta precisió, com ara el caràcter més o menys bategant de lesren posició de coda, ja que són irrellevants per al nostre estudi. (nota 1)

3.1 Vocalisme

3.1.1 Vocalisme tònic

3.1.1.1 La vocal neutra tònica

Bona part del català baleàric presenta, respecte de la resta de dialectes del català, una vocal més en el seu inventari fonològic, la que es coneix com a vocal neutra tònica, vocal que prové de la etancada del llatí vulgar i que en la majoria de dialectes del català oriental ha convergit en [E]. La realització ['] d'aquesta vocal la trobem en la major part de poblacions de Mallorca (excepte Binissalem, Alaró i Lloseta), en la meitat occidental de l'illa de Menorca (concretament a Ciutadella, Ferreries i es Migjorn) i en bona part de les poblacions d'Eivissa. Les localitats que no tenen aquesta vocal, es comporten com el català central, és a dir, aquesta ['] ha evolucionat cap a [E].

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

El català balear, doncs, en posició tònica presenta un sistema de set vocals i un altre sistema de vuit vocals.

La Proposta IEC 1990 considera que aquest sistema de vuit vocals correspon a l'àmbit restringit, de manera que seria una pronúncia adequada en el cas que ens ocupa. *La Proposta Alomar-Melià* va encara una mica més lluny i considera que, si bé la pronúncia amb [E] no és rebutjable, ja que respon a un procés d'evolució espontani de la llengua, a cada lloc s'ha de recomanar i ensenyar la pronunciació pròpia. Amb tot, cal dir que la normativa no diu res pel que fa a la possibilitat que aquests dos sistemes vocàlics es barregin en un mateix discurs.

En el nostre corpus hem trobat de forma general la realització [ə]; aquesta és la pronúncia de la majoria de falques, excepte de les que formen part de Ràdio Menorca, fet del tot normal si tenim en compte que bona part dels locutors d'aquesta emissora provenen del llevant menorquí. Aquest és, doncs, el comportament que trobem de forma general: realització de [ɛ] o de [ə], respectivament, en les zones on és pròpia cadascuna d'aquestes realitzacions. Cal dir, però, que hem trobat alguns casos en què, a causa de la procedència no illenca dels locutors, es crea una barreja de característiques dialectals, que, a parer nostre, no és gaire positiva de cara a l'oient,

ja que pot crear confusions. És el cas, per exemple, d'algunes falques publicitàries d'El Corte Inglés (OCM), en què dos locutors centrals executen un text amb algunes característiques pròpies de l'estàndard balear (com ara la reducció a [o] de les vocals de la sèrie posterior, tot i que no de manera sistemàtica); un dels locutors presenta la realització [ə] mentre que l'altre presenta sempre la realització [ɛ] (amb altres elements, però, característics del dialecte mallorquí). Caldria estudiar si aquestes barreges de sistemes són recomanables o no. Això sembla que és una conseqüència directa del fet que el dialecte de la locutora no és pas el mallorquí i es veu obligada a adaptar-se a les característiques fonètiques d'un dialecte prou diferent del seu; és difícil discernir si és més positiu adaptar-se a les característiques de l'estàndard de referència propi del territori en què té lloc l'emissió, per tal d'assolir, així, una certa homogeneïtat en el model de llengua, o si, per contra, és més convenient mantenir el propi dialecte i evitar d'aquesta manera aquest tipus d'incoherències. De fet, hem trobat altres casos en què s'optava per aquesta darrera opció: és el cas, per exemple, de les falques d'El Dia el Mundo de Baleares (OCM), per exemple, que han estat gravades per locutors del dialecte central, i aquest és l'estàndard que vehiculen. A propòsit de tot això, cal dir que tant una cosa com l'altra pot ser contraproductiu amb vista a l'acceptació de

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

la llengua estàndard com a varietat de referència, ja que cal que l'oient s'hi senti en certa manera identificat. Així, tant un intent matusser d'aproximació a la seva parla com una pronúncia que hi està allunyada poden tenir un efecte negatiu en aquest procés. En aquest sentit, Picó (1996: 41) afirma: «Si el receptor no s'identifica amb el model lingüístic, aquest model difícilment tindrà èxit. I això vol dir que no serà assumit ni imitat pels parlants. En definitiva, no farà escola. »

3.1.2 Vocalisme àton

3.1.2.1 La eàtona a Mallorca

El mallorquí mostra la peculiaritat de presentar una realització [e] de la e en posició àtona. Es tracta d'un fenomen que té un abast força considerable i, per tant, paga la pena aturar-s'hi. Segons Bibiloni (1998), trobem aquest tipus de realitzacions en (a) paraules compostes del tipus *benestar*, *rentaplats*; (b) en grups vocàlics del tipus *beata*, *real*, *creació*, etc. ; (c) en els numerals *desset*, *devuit*, etc. ;

(d) en un bon nombre de mots relacionats morfològicament amb paraules que presenten una realització [e] o [ɛ] en posició tònica (*p[e]ga~p[e]gar*, *p[ɛ]su~p[e]uet*); (e) en una bona colla de mots d'introducció recent en què la e va precedida de consonant labial (*am[e]ricà*, *b[e]nzina*, *p[e]nínsula*); (f) en

alguns mots tradicionals acabats en *-ec*: (*càv[e]c*, *màn[e]c*); (g) en posició posttònica, i especialment en posició final, en algunes paraules d'introducció recent (*exam[e]n*, *Londr[e]s*).

La normativa només admet aquestes realitzacions amb [e] àtona, en l'àmbit restringit, en els tres casos següents: quan les vocals dels verbs i substantius tenen una etancada en els mots de referència corresponents (*esperar*, *peuet*) i quan es tracta d'una vocal posttònica d'un mot pla que acaba en *-ec* (*càvec*).

En el nostre corpus hem trobat una bona colla de casos que no s'adeqüen al que proposa la normativa; d'una banda, hem registrat aquells casos de què parla Bibiloni en què una consonant labial precedent afavoreix la realització amb [e]: és el cas del mot *recup[e]ració* (Sa Nostra, OCM), del mot *comp[e]titiu* (que, de tres vegades, en una es pronuncia [ə] [Empresa 2000, OCM]) i en les altres, [e] (Empresa 2000, OCM; Animar 99, RMall]), del mot *esp[e]cialitzada* (Formació professional del Govern de les Illes Balears, RadMall). Tot i que aquest és un fenomen que s'ha constatat només a Mallorca, hem de dir que hem trobat realitzacions semblants en les falques de Ràdio Menorca, en què la presència d'una consonant labial també pot haver afavorit el tancament a [e]. És el cas de *prof[e]ssionals* i *m[e]norca* (Concerts de Pas-

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

qua). Aquests casos potser també els podríem atribuir a la influència de la llengua castellana, ja que el locutor d'aquesta falca presenta altres trets castellanitzants. També hem localitzat aquesta realització en una altra colla de casos en què la presència d'una eprecedent hauria pogut desencadenar harmonia vocàlica: aquest seria el cas del mot *benestar*, que ha presentat dues realitzacions: *b[e]n[e]star* (Civisme al carrer, OCM), per l'efecte de l'harmonia vocàlica, i *b[e]n[ə]star* (Enllaç. Pla de formació, OCM), que seria la pronúncia recomanable. Aquesta també seria l'explicació de la pronúncia amb [e] del mot *b[e]n[e]fícis* (Enllaç. Pla de formació, OCM).

També hem registrat una realització [e] gairebé en la majoria de casos en què una egràfica es troba en posició posttònica i a final de mot (*base*, *fase*), comportament compartit amb la majoria de dialectes del català oriental i que és considerat inadmissible per la normativa. Val a dir, a més a més, que trobem aquesta pronúncia fins i tot en falques, per la resta, amb una bona qualitat lingüística. Aquesta realització sol anar acompanyada a més d'una pronúncia del tot castellanitzant ([»base], [»fase]), tal com és freqüent en la parla col·loquial de les Illes en aquest tipus de mots.

Finalment també hem detectat un conjunt de casos en què no podem atribuir la realització amb [e] a cap de les raons

que hem exposat fins ara: [e]difici i r[e]cargable (Targeta ciutadana, RadMall). La influència de la grafia en el primer cas i la consciència de mot compost en el segon podrien explicar aquestes realitzacions.

3.1.2.2 La caiguda de a en els mots esdrúixols acabats en -ia

Un fenomen que és característic del parlar col·loquial de les illes de Mallorca (excepte Felanitx, Artà i Capdepera) i Eivissa (llevat de la Vila) és la caiguda de les [ə] finals dels mots esdrúixols acabats en -ia: *famili*, *gabi*, *histori*, etc. Aquest és un fenomen que té força vigència i que s'ha atribuït a l'aversió que presenten aquests dialectes als mots esdrúixols, per bé que Veny (1982: 86-87) considera que aquesta no n'és la causa, ja que en ambdós dialectes hi ha un bon nombre de mots proparoxítons.

D'acord amb la *Proposta IEC 1990*, aquesta és una pronúncia admissible en els àmbits restringits; la *Proposta Alomar-Bibiloni*, en canvi, considera que no és convenient en els registres formals, sinó solament en el llenguatge oral informal.

De fet, de totes les aparicions de -ia en mots esdrúixols (set), només en un cas hem trobat aquesta pronúncia (Fira del Ram de Palma, OCM), concretament en el mot *sínia*. En aquest

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

cas, és comprensible aquesta pronúncia ja que es vol donar un aire de col·loquialitat i tradicionalitat al text en consonància amb el tipus de producte que s'anuncia. Aquesta pronúncia, a més a més, va acompanyada de tota una colla de trets també propis de la parla col·loquial (ús de l'article salat, assimilacions consonàntiques, etc.).

3.1.2.3 Assimilació d'una neutra final a una o tònica precedent

El balear presenta un procés d'assimilació d'una vocal neutra final a una o tònica precedent (cf. *cotx[u]*, *hom[o]*). Hem trobat aquest fenomen d'harmonia vocàlica, que només s'admet en els registres col·loquials de la llengua, en la totalitat dels contextos d'aparició: *hom[o]* (El Corte Inglés, OCM) i *cotx[o]* (Civisme al carrer, OCM).

Segurament, en tots dos casos aquesta pronúncia s'ha fet deliberadament, ja que difícilment ho podríem atribuir a la influència de la grafia, en la mesura que aquesta hauria afavorit la pronúncia sense assimilació. A més a més, tampoc no ho podem explicar per un descuit dels responsables de la gravació de la falca, ja que es tracta de falques, sobretot la primera (El Corte Inglés), que presenten una bona adequació a l'estàndard. Segurament es tracta d'aquells casos en què l'anun-

ciant prefereix acostarse al parlar del destinatari, sobretot en casos com aquests, tan perceptibles per l'oient.

3.1.2.4 Procés de neutralització de les vocals de la sèrie posterior

A Menorca, Eivissa i Sóller la sèrie de vocals posteriors presenten reducció a [u] quan es troben en posició àtona, tal com ocorre en la resta de dialectes orientals. El mallorquí, en canvi, es caracteritza per presentar, igual que els dialectes occidentals, la reducció a [o] (c[o]mençar). Només hi ha tancament a [u] quan dins de la mateixa paraula segueix una *i* o una *u* tòniques (c[u]ní, c[u]stum, etc.).

Segons la *Proposta IEC 1990*, tant la realització amb [u] com la realització amb [o] són correctes; la *Proposta Alomar-Bibiloni* recomana, però, que és convenient adaptar aquestes pronúncies a les formes tradicionals de cada lloc. Tal com ocorria en el cas de la vocal neutra en posició tònica, aquí tampoc no es diu res sobre la conveniència o no de mesclar aquests dos sistemes en un mateix discurs. En el nostre corpus, per exemple, també hem trobat casos d'aigua-barreig que donen un aire estrany a les falques. Torna a ser el cas, per exemple, dels anuncis d'El Corte Inglés (OCM), en què la locutora central mescla dos sistemes diferents (cf. m[o]dels~matalass[u]s).

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

A banda d'aquests casos més aviat esporàdics, cal dir que en la resta de casos se solen utilitzar els dos sistemes de manera adequada.

3.1.2.5 Casos de monoftongació

El diftong [wə] àton quan va precedit de consonant velar ([k] o [g]), en mallorquí, menorquí i eivissenc monoftonga tant en posició pretònica com en posició posttònica. La resolució és, doncs, [gu]~[ku] en les varietats que fan la reducció en [u] i [go]~[ko] en les varietats que fan la reducció en [o]. La normativa considera que no són recomanables aquestes realitzacions. En el nostre corpus, dels deu casos en què apareixen paraules amb aquests diftongs, en cinc ocasions s'ha fet amb monoftongació. Llevat d'un cas, hem localitzat aquestes pronúncies en les falques de cases comercials petites (Celler Sa Premsa_OCM, i Ca la Margarita_RadMen), i, doncs, amb un àmbit de difusió molt restringit. Només en un anunci de caràcter institucional hem trobat aquesta pronúncia, que hem d'atribuir al tipus de publicitat (Productes tradicionals de l'illa_OCM), el qual presenta altres trets propis de la parla col·loquial. Els altres casos, sense monoftongació, corresponen a publicitat institucional.

També hem detectat la pronúncia reduïda a una sola vocal, en aquest cas per interferència del castellà, en mots com *ara-*

quasi, que s'ha pronunciat [»kazi] (Celler sa Premsa_OCM) en una ocasió. La resta de casos en què apareix aquesta paraula s'ha pronunciat de manera correcta.

3.1.3 Accent

3.1.3.1 L'accentuació de les seqüències de verb i clíctic

És sabut que en les seqüències de verb i enclíctic, els parlars de Mallorca i Menorca, juntament amb el rossellonès, presenten un desplaçament de l'accent damunt de la darrera síl·laba de la seqüència: [komprər'mə], [kom'prəm], [kom'prət], etc. Segons la *Proposta IEC 1990*, aquest desplaçament de l'accent és propi de l'àmbit restringit. Picó (1997), en referència amb la proposta de l'Institut, considera que no és recomanable accentuar els pronoms febles en posició enclítica, bàsicament per dos motius: d'una banda, perquè creu que aquest és un tret fonètic massa col·loquial, i, de l'altra, perquè no és general a totes les Illes; de fet, a Eivissa i Formentera no es dona aquest fenomen. Pel que fa al nostre corpus, hem de dir que en molts pocs casos hem trobat la realització amb desplaçament de l'accent: dels vint-i-cinc casos d'aparició, només en tres hi ha hagut desplaçament de l'accent (Cursos de l'Institut Municipal de l'Esport, OCM; Campanya d'identificació dels gossos, OCM; Targeta ciutadana, OCM).

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

Val a dir, a més a més, que dos d'aquests casos en què l'accent recau damunt el pronom han estat realitzats per locutors que en altres falques pronuncien aquesta seqüència sense desplaçament de l'accent. Segurament, doncs, es tracta d'un descuit dels locutors, ja que de forma general podem afirmar que s'evita aquest tret fonètic. D'altra banda, falques que es caracteritzen per presentar força trets dialectals també eviten aquest tret. Les causes d'aquest rebuig poden ser diverses: d'una banda, pensem en la influència que hagi pogut tenir el fet que l'Informatiu Balear, seguint les directrius de la seva assessora, hagi evitat aquesta pronúncia, i de l'altra, potser també la influència de TV3 i les emissions de Catalunya Ràdio. Segurament també hi ha la voluntat d'evitar aquest fenomen, que dóna tanta singularitat a aquests dialectes, perquè es considera que és excessivament dialectal. Dit sigui de passada, l'absència de desplaçament en aquests casos evita de retruc les assimilacions consonàntiques que ben sovint s'originen en aquestes combinacions consonàntiques: *diverti* [r'ə] i no pas *diverti* [t't], com és propi d'aquests dialectes.

3.2 Consonantisme

3.2.1 La c i la [ç] palatals

A Mallorca conviuen amb el mateix prestigi dues realitzacions diferents dels fonemes /k/ i /g/: una realització velar ([k], [g]) i

una realització palatal ([c], [tʃ]). Aquesta pronúncia la podem sentir a les poblacions de Palma, Manacor, Felanitx, Santanyí, Pollença, Marratxí, Algaida, Sant Joan quan aquestes consonants es troben davant de consonant anterior ([e], [ɛ] i [i]) i, també, davant de [ə] i [a] i en posició final de mot. Ambdues pronunciacions són admeses per la normativa. Hem de dir, però, que en el nostre corpus, per bé que la majoria de locutors provenen de l'àrea de Palma, hem localitzat la realització palatal d'aquests fonemes en molts pocs casos. I quan apareix se sol fer per donar un aire de col·loquialitat i versemblança a l'anunci. Aquest seria el cas, per exemple, de la falca d'OCM Campaña contra el consum desmesurat d'aigua, en què es vol reproduir una conversa telefònica. En aquesta falca, la locutora que llegeix el text dialogat presenta, entre d'altres característiques pròpies de la llengua col·loquial, aquesta realització palatal del fonema oclusiu, mentre que la veu en *off* del mateix anunci presenta una realització velar. Isidor Marí (1987: 15), quan parla de l'aparició de varietats no estàndard en la llengua oral, esmenta que un dels casos en què això es pot donar és quan «l'adopció d'una varietat no estàndard contribueix a definir la identitat del personatge». En aquest cas, doncs, sembla que la presència de trets col·loquials té aquesta finalitat.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

També hem trobat aquesta realització en una altra falca (Sant Llorenç des Cardessar, OCM), en què la pronúncia acostada a la col·loquial es podria explicar per la voluntat de donar un aire d'autenticitat i de nostredat al text d'acord amb el tipus de producte anunciat, i en altres falques d'àmbit més aviat restringit.

3.2.2 Els sufixos acabats en *-tat*

A Mallorca i Menorca és força general la pronunciació del sufix *-tat* com a *-dat* majoritàriament en paraules que s'han incorporat recentment en aquests dialectes i que tenen un caràcter més aviat culte: *realidat*, *sociedat*, *publicidad*, etc. La *Proposta IEC 1990* considera que aquestes realitzacions no són recomanables, i, de fet, en el nostre corpus hem trobat ben pocs casos amb aquesta realització. Ben segur que la influència que exerceix la llengua escrita afavoreix que s'eviti aquesta pronúncia característica del parlar col·loquial. Així, de les 39 vegades en què apareixen mots amb aquesta terminació, només en tres ocasions (ServiCaixa_OCM i Diada ciclista a Palma de Mallorca_OCM) trobem la realització amb *-dat*. Hem de dir que hem trobat la realització que recomana la normativa fins i tot en aquelles falques que, des d'un punt de vista d'adequació a l'estàndard, són força pobres. Això

ens fa pensar, doncs, que la grafia té en aquest cas un efecte positiu en la consecució del producte final.

3.2.3 La *-d-* epentètica

És característic dels parlars mallorquins, sobretot de la ruralia, pronunciar el grup medial *-nr-* (provinent del grup llatí *nʳ*) sense *d* epentètica, tal com s'esdevé en altres dialectes com ara l'alguerès, el rossellonès o part del nord-occidental. Segons la *Proposta IEC 1990*, aquesta pronúncia és admissible en l'àmbit restringit, només, però, en els registres informals. En el cas que ens ocupa, doncs, no seria una pronúncia acceptable. Val a dir que, probablement, gràcies a la grafia, de totes les vegades en què apareix aquest context en cap cas hem trobat la pronúncia sense aquesta *-d-* epentètica, fins i tot en casos en què predomina un to més aviat col·loquial i desenfadat.

3.2.4 Els grups *bl* i *gl*

És característic de les parles illenques la pronúncia geminada dels grups *bl* i *gl* no solament en posició posttònica, com ocorre en altres dialectes, sinó també en posició pretònica: *ama[bb]le*, *do[bb]le*, *pro[bb]lema*, *arre[gg]la*, *arre[gg]lar*. Darrerament, però, entre el jovent es pot sentir una pronúncia d'aquests grups amb aproximant. Segons la *Proposta*

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

IEC 1990, tant la pronúncia geminada com la contínua són pròpies de l'àmbit general. A parer de Puigròs (1999), però, la pronúncia amb aproximant a les Illes s'hauria d'evitar ja que considera que és producte de la influència del castellà.

En el nostre corpus, dels dinou casos en què apareix aquest context, solament en tres s'ha pronunciat el grup *bl* amb geminació: *imprescindi[bb]e*, *irrepeti[bb]e* (Diario de Mallorca, RadMall), *po[bb]e* (Dia de les Illes Balears, RadMall). En la resta de casos, tant en posició pretònica com posttònica, aquest grup s'ha pronunciat sense geminació, fins i tot en falques que presenten una correcció lingüística força bona i que s'adeqüen a l'estàndard. No creiem que la pronúncia aproximant s'hagi d'evitar, ja que podria tractar-se simplement d'un procés espontani de relaxament d'aquests grups consonàntics –tal com s'ha esdevingut en altres dialectes– i no de la interferència de la llengua veïna.

3. 2. 4 El grup *tl*

Els grups consonàntics romànics τ^l , d^l i j^l en els parlars de les Illes no s'han palatalitzat en $[\lambda\lambda]$ sinó que la primera consonant s'ha assimilat a la líquida donant com a resultat la realització $[ll]$: així tenim pronúncies com ara *ba[ll]e*, *bl[ll]et*, *ve[ll]ar*, etc. La *Proposta IEC 1990* considera que tant la pronúncia amb $[\lambda\lambda]$ com la pronúncia amb $[ll]$ són pròpies de

l'àmbit general i que és característic dels parlars valencians i els parlars balears la pronúncia amb la / geminada. Segons la *Proposta Alomar-Bibiloni*, a cada banda convé fer servir la pronúncia local en qualsevol registre de la llengua. Potser per la influència que ha exercit la llengua de TV3 o per una voluntat d'evitar una pronúncia que es considera dialectal, en el nostre corpus hem trobat la realització amb [ʎʎ] en tots els contextos d'aparició.

3.2.5 La -r en posició final

A Menorca, i especialment a Mallorca, les -r que es troben en posició final solen emmudir de manera força sistemàtica llevat d'alguns casos comptats. *La Proposta IEC 1990* considera que és pròpia de l'àmbit general la pronunciació emmudida d'aquesta -r. En el nostre corpus, la realització d'aquesta -r final s'ha mostrat força vacil·lant. Els mots *balear*, *or* i *tresor* s'han pronunciat en la totalitat dels casos amb emmudiment, mentre que el mot *balears*, de les trenta-una ocasions en què apareix, en vint s'ha pronunciat amb -r final. La presència de l'escrit pot haver afavorit pronúncies un xic ortografistes com aquesta.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

3.2.6 Dissimilació de les -rr

A Mallorca és freqüent un fenomen de dissimilació consonàntica que consisteix en la supressió d'una *r* pròxima a una altra *r* dins de la mateixa paraula. Seria el cas d'*arbre*, pronunciat [ˈaβrə], que és general en català, i el cas de *perdre* ([ˈpəðə]), *prendre* ([ˈprəndə]), etc. La normativa considera que és propi de l'àmbit general pronunciar amb *r* o sense *r* la primera síl·laba de les formes d'infinitiu, futur i condicional del verb *prendre* i els seus derivats. Hem de dir, però, que no diu res sobre quan aquesta supressió afecta la segona síl·laba. En qualsevol cas, en el nostre corpus, dels tres casos en què apareix aquest context, en tots s'ha fet la supressió, a pesar de la presència de la grafia: *aprendre* [əˈprəndə] (Cursos de l'Institut Municipal de l'Esport, OCM).

3.2.7 La -s- intervocàlica

La -s- intervocàlica desapareix en un bon nombre de paraules del lèxic mallorquí, i, en menor grau, del lèxic menorquí i eivissenc. La *Proposta IEC 1990* no diu res sobre aquest fenomen; segons la *Proposta Alomar-Bibiloni*, però, aquesta pronúncia no és recomanable en els registres formals de la llengua, i, doncs, en el cas que ens ocupa. Solament hem trobat un mot amb aquest context (camisa) i s'ha pronunciat amb emmudiment de la sintervocàlica (El Corte Inglés,

OCM); cal dir, a més a més, que en aquest cas segurament s'ha fet de manera voluntària, ja que la procedència dialectal de la locutora que va gravar la falca és central, a banda del fet que en aquest cas la presència de l'escrit hauria afavorit la pronúncia amb -s-. Aquest és un d'aquells casos en què sembla que es vol evitar un discurs allunyat de la parla col·loquial: i és en aquestes peces lèxiques aïllades (fàcilment identificables per la comunitat de receptors) on els publicistes solen ser més cauts.

3.2.8 El sufix *-itzar*

És característic dels parlars illencs la pronúncia amb desafricació del sufix *-itzar*, tal com ocorre també en alguns parlars valencians (*reali[z]ar, utili[z]ar, autori[z]ar*); aquesta pronúncia també afecta la resta de formes verbals i els seus derivats (*reali[z]ació, utili[z]ació, autori[z]ació, etc.*) La *Proposta IEC 1990*, referint-se a les varietats balears, considera que tant la pronúncia africada com la que no ho és són pròpies de l'àmbit general; així mateix, la *Proposta Alomar-Bibiloni* també considera que ambdues realitzacions són correctes, si bé especifica que la pronúncia amb africació és més pròpia del llenguatge culte, mentre que la realització amb [z] és més pròpia del llenguatge formal no tan culte. Tant una pronúncia com l'altra, doncs, serien adequades en el cas que ens

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

ocupa. De totes maneres, en el nostre corpus, de les catorze aparicions d'aquest sufix (en paraules com ara *utilitzar*, *formalitzar*, *dinamització*, *organitzacions*, etc.), només en una ocasió hem trobat la pronúncia sense africació (i ensordida) –autori[s]ada (Campanya per a la identificació dels gossos, OCM)–, cas que potser hauríem d'explicar per la influència de la llengua castellana.

3.2.9 Realització del sufix *-ejar*

També és molt característic dels parlar de les Illes la pronúncia amb africació del sufix *-ejar*, concretament (a) en les formes dels verbs de la primera conjugació acabats en *-ejar*: *passejar*; (b) en un conjunt de paraules, que també poden presentar la pronúncia amb [ʃ]: *boja* (amb ensordiment), *roja*, *regirar*, etc. ; (c) en els plurals dels mots acabats en *-ig*: *rojos*, *bojos* (amb ensordiment).

La *Proposta IEC 1990* no diu res sobre aquest fenomen. Les propostes d'Alomar-Bibiloni i d'*Alomar-Melià* consideren que totes dues pronúncies són correctes; val a dir que es tracta d'un fenomen genuí en català. En el nostre corpus hem trobat només una aparició d'aquest sufix i s'ha pronunciat amb africació –*assabore*[dʒ]a (Productes tradicionals de l'illa, Rad-Men), falca de caràcter restringit en què abunden altres trets dialectals.

3.2.10 La iodització

En els parlars baleàrics –i també en altres dialectes orientals– trobem un *i* intervocàlica derivada dels grups llatins LY, C'L i G'L. A Mallorca, aquesta *i* manté sempre en posició final, mentre que en posició medial sol desaparèixer quan davant hi ha una *e* tancada (vea, cuera). A Menorca i a les poblacions mallorquines de sa Pobla, Montuïri i Campos aquesta caiguda en posició intervocàlica és sistemàtica en qualsevol context (*fua, agua, cea, etc.*).

Segons la *Proposta IEC 1990*, aquesta pronúncia és admissible en l'àmbit general, només però en els registres informals; no seria adequada, doncs, en el cas que ens ocupa. Segons la *Proposta Alomar-Bibiloni*, s'ha d'evitar aquesta pronúncia en els registres molt formals de la llengua i en l'escriptura; no sabem fins a quin punt aquesta afirmació legitima l'aparició d'aquest fenomen en el discurs publicitari.

Cal dir, d'altra banda, que en la *Proposta IEC 1990* no es diu res de la caiguda d'aquesta *i* en posició intervocàlica. En canvi, la *Proposta Alomar-Bibilonisí* que en parla *i*, segons aquests autors, aquesta pronúncia no és recomanable en els registres que siguin mínimament formals. Hem de dir que la proposta d'evitar la iodització en els registres formals no ha quedat lliure de polèmiques.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

En aquest sentit, Joan Martí, en la seva intervenció en la xerrada que Isidor Marí va oferir en les *Segones jornades d'estudi de la llengua normativa*, defensava el manteniment d'aquestes pronúncies. A parer d'Isidor Marí, però, aquesta pronúncia no és gaire generalitzada i té una consideració social desfavorable (Marí 1987: 34), per la qual cosa s'hauria d'evitar en els registres formals de la llengua. Cal tenir present, però, que, si bé en català central aquest fenomen no gaudeix de prestigi social, no podem dir el mateix de les Illes Balears; en aquest sentit, Joan Veny (1982: 40) afirma el següent: «Les circumstàncies de decandiment i recessió de l'ús ieista continental no són les mateixes de les Balears, on el fenomen és ben vivaç, sense que sigui objecte de desestimació social. »

Constatem, doncs, que ni el factor d'extensió del fenomen ni el factor del prestigi social no són vàlids si els volem aplicar a les Illes Balears. I una altra cosa que no ens podem deixar al tinter: si la pronúncia amb caiguda d'aquesta *i* s'ha d'evitar de totes totes, què se suposa que s'ha de fer en els mitjans de Menorca, on no coneixen cap altra realització que aquesta? Han d'adequar-se a l'estàndard balear (i pronunciar *i*) o bé han d'adequar-se a la pronúncia més generalitzada (*amb ll*)?

De fet, actualment els és tan estranya una pronúncia (*paia*) com l'altra (*palla*).

Vegem ara quines dades ens aporta el nostre corpus. Hem de dir que, de manera general, les falques s'adeqüen al que diu la normativa; d'altra banda, en aquest cas també hem de tenir en compte la influència que exerceix la llengua escrita. Pel que fa a les falques corresponents a l'illa de Mallorca, d'un total de vinti-sis contextos (la major part dels quals corresponen als mots *consell~conselleria*), en vuit casos trobem la pronúncia amb iodització. En la majoria dels casos, trobem la realització amb [j] en posició final (*conse[j]* però *conse[λ]eria*; *treba[j]* però *treba[λ]ar*). Respecte de les falques eivis-senques, hem trobat un percentatge més alt de casos amb iodització (quatre casos de set); en aquest cas, també es tendeix a realitzar amb [λ] la paraula *conselleria*. Finalment, quant a les falques de Menorca, hem trobat una realització sistemàtica amb iodització i amb caiguda de la *-i-* quan aquesta és intervocàlica.

3.2.11 La simplificació de grups consonàntics en posició interiorde mot

Tant el mallorquí com el menorquí, en posició interior de mot, no admeten més d'una consonant en la posició de coda sil·làbica interna. Així, quan dues consonants es troben en po-

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

sició de coda i van seguides de consonant, se sol elidir una d'aquestes consonants. Aquesta restricció sil·làbica afecta, bàsicament, les paraules que comencen amb els prefixos *ads-*, *abs-*, *obs-*, *subs-* i *ex-*, seguits de consonant. També afecta les paraules que comencen en *ins-*, *cons-*, *trans-* seguits de consonant. De les dues consonants que es troben en la posició de coda, la que es manté sempre és la s: *a[s]tracte*, *e[s]plicar*, *ī[s]titut*, *co[s]tituir*, *tra[s]parent*.

La normativa no tracta de la mateixa manera aquests casos, si bé tots responen a les mateixes restriccions sil·làbiques. Pel que fa als grups *ads-*, *obs-* i *ads-*, només admet la reducció en l'àmbit restringit i en els registres informals, mentre que considera no recomanable la simplificació en les paraules començades en *ins-*, *trans-* i *cons-*. La normativa no es refereix, en canvi, a la pronúncia de la resta de casos (*explicar*, *substituir*, etc.).

Vegem ara quin és el comportament que han mostrat aquests grups en el nostre corpus. Quant als grups integrats per nasal més fricativa alveolar, de les setze vegades en què aquests apareixen, només en cinc ocasions s'ha realitzat el grup sense simplificació; cal dir, a més a més, que els casos de manteniment solen correspondre a locutors de procedència central o bé solen aparèixer en locucions lentes i afectades. Un

altre aspecte que no podem deixar de banda és que, malgrat la presència de l'escrit, que com hem vist sol afavorir una pronúncia acostada a l'ortografia, aquests grups es comporten de manera general amb la simplificació pròpia del dialecte. Pel que fa als grups integrats pels sons [ks] seguits de consonant, el comportament és si fa no fa el mateix, si bé hi ha més variació. Dels nou casos que hem computat, en dos ocasions es manté el grup consonàntic intacte. Finalment, pel que fa als grups *obs*, *abs-*, *ads-*, *subs-* només hem trobat dos casos d'aparició, i en tots dos s'ha fet la simplificació. La tendència general és, doncs, fer la simplificació en aquests grups consonàntics.

3. 2. 12 La realització dels grups consonàntics finals

A diferència de la majoria de dialectes del català, el mallorquí i el menorquí es caracteritzen per mantenir els grups consonàntics finals –integrats per una consonant líquida i una oclusiva– davant de pausa o de vocal: *ta*[nt], *ca*[mp], *a*[lt], *ci*[ɲk], etc. La *Proposta IEC 1990* considera que tant la realització amb simplificació com la realització sense simplificació són pròpies de l'àmbit general. A parer nostre, però, en cada territori s'hauria de recomanar la pronúncia que hi és pròpia, i doncs, pel que fa al cas de les Illes Balears, sense simplificació del grup. Quant al nostre corpus, de manera general,

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

s'han mantingut aquests grups finals, llevat dels casos que corresponen a locutors procedents de l'àrea central. Cal dir, però, que hem trobat la realització amb simplificació del grup *-nt* final en algunes falques gravades per locutors mallorquins, i del grup *-ng*, *-nc* en algunes falques gravades per locutors menorquins. Això pot ser degut, o bé a una evolució espontània de la llengua (de la mateixa manera que s'ha esdevingut en la resta de parlars catalans) o bé a la influència de les varietats centrals. Creiem que aquesta característica s'hauria de conservar, ja que la seva pèrdua no suposa cap avantatge per a la llengua, sinó tot al contrari.

3.2.13 Les assimilacions consonàntiques

Com és sabut, les varietats parlades a Mallorca i Menorca presenten un alt grau d'assimilacions consonàntiques. Tot i que en mallorquí i menorquí els contextos d'assimilació són molts, la normativa es refereix a un nombre molt reduït de casos: l'assimilació de lloc d'articulació d'una oclusiva a una oclusiva següent (*corrutte*) o a una fricativa alveolar (*catsa*) i l'assimilació d'una ròtica a una líquida (*pel·la*). Tots tres casos són considerats no recomanables per la *Proposta IEC 1990*. En el nostre corpus, les solucions amb assimilació i sense assimilació s'han mostrat força vacil·lants. Així, pel que fa a les assimilacions de mode d'articulació, d'un total de trenta-tres

contextos d'aparició, en dinou s'ha fet assimilació, és a dir, en un 57% dels casos. Quant a les assimilacions de lloc d'articulació, d'un total de vuitanta-quatre contextos d'aparició, en quaranta-cinc ocasions s'ha fet l'assimilació, és a dir, en un 53% dels casos. No tenim prou espai per a descriure detalladament quines són les realitzacions que hem registrat. Seria bo, però, reproduir, de manera aproximativa, tot un conjunt de tendències que hem detectat en el nostre corpus. Pel que fa a les assimilacions de mode d'articulació, hem de destacar que (a) ha estat força freqüent l'assimilació d'una oclusiva a una fricativa labiodental (*cap frontera*) (50% dels casos); (b) també ha estat força freqüent l'assimilació d'una oclusiva a una nasal, especialment en l'àmbit de la frase i quan la consonant en posició de coda és coronal (per ex. *dipòsit March*) (67% dels casos); (c) ha estat sistemàtica l'assimilació d'una fricativa alveolar a una ròtica següent (*les rebaixes*) (100% dels casos); (d) ha estat molt poc freqüent l'assimilació d'una ròtica o una nasal a una lateral (*comprar-la*) (2% dels casos); (*món laboral*) (3% dels casos). Pel que fa a les assimilacions de lloc d'articulació, hem de destacar el següent: (a) hem registrat una tendència força elevada a l'assimilació d'una oclusiva a una oclusiva següent (*obtindrà*) (63% dels casos); (b) ha estat força sistemàtica l'assimilació de lloc d'una nasal a la consonant següent, especialment quan C1 és coronal (*amb*

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

capacitat) (71% dels casos); (c) l'assimilació d'una nasal a una fricativa labiodental ha estat sistemàtica (*gran format*) (100% dels casos), mentre que l'assimilació d'una nasal a una fricativa alveolar no ho ha estat tant (*premsa*) (57% dels casos), especialment en posició final de mot (*temps*) (20% dels casos).

3.2.14 Les dissimilacions consonàntiques

En mallorquí i menorquí, quan una fricativa es troba en contacte amb una altra fricativa (excepte quan és [f] o [v]), té lloc un procés de dissimilació del mode d'articulació de la primera consonant, que dóna com a resultat una africada: *po[t] sucre*, *aga[t] xocolati*, *do[t] senyores*, *do[t]gegants*.

Aquest fenomen, que és motivat per la semblança excessiva entre dues consonants fricatives que es troben en contacte, és considerat no recomanable per la normativa. Cal dir, però, que en el nostre corpus, en la totalitat de les falques gravades per locutors illencs hem trobat la pronúncia amb dissimilació, tant a interior de mot –*impre[ts]indible*–, com entre mots –*le[t]seves*. Només en els casos de locutors de procedència central s'ha fet la pronúncia sense dissimilació. A parer nostre, aquesta pronúncia amb dissimilació consonàntica i, per tant, allunyada del que prescriu la normativa, es fa de manera deliberada, per tal de no crear un efecte d'estranyesa

i de rebuig en la comunitat de destinataris; cal tenir en compte que aquest és un fenomen ben viu a les Illes i que no té una consideració desfavorable entre els seus parlants. Hem de tenir present, d'altra banda, que en un cas com aquest, en què es canvia un so per un altre, la presència de la grafia tendria a afavorir la pronúncia sense dissimilació.

3.2.15 Les simplificacions consonàntiques entre mots

El mallorquí col·loquial no admet més d'una consonant en la posició de coda sil·làbica medial. Així, seqüències que en posició final presenten dues o més consonants (*caps*, *tens*, *camp*, *umpl*) se simplifiquen a una quan per fonètica sintàctica segueix una consonant o quan s'afegeix el morf de plural –s: *difere[m]persones*, *camps ca[n]s*. A diferència del que ocorre en posició interior de mot, la consonant elidida és C2 (*tra[s]portvs. fi[n] demà*). En menorquí, aquest fenomen de simplificació només es dona en la formació de plural (*ca[m]s*) i quan la segona consonant no és s: *fems pudents*, *fe[ms] pudents* vs. *tant petit*, *ta[m] petit*; de totes maneres, és possible, en una parla ràpida i espontània, la reducció del grup C+s/ seguit de consonant a [s]/[ʃ]: *temps dolent*, *te[s] dolent*; *vaig dir*, *va[3] dir*.

Per bé que aquest és un fenomen força arrelat en el parlar de Mallorca, la normativa no en diu res. En el nostre corpus

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

hem trobat la simplificació de manera sistemàtica en posició interior de mot (veg. el § 3. 2. 11), mentre que en el nivell de la frase no ha estat gaire. Hem de dir, però, que en la majoria dels casos en què hi ha una adequació a l'estàndard no es donen aquestes simplificacions. A banda de la presència de la grafia, hem de tenir en compte que les diccions lentes i afectades que caracteritzen el discurs publicitari propicien també la no aparició d'aquest tipus de simplificacions.

Els casos amb simplificació solen correspondre, doncs, a pronúncies poc acurades o apareixen per donar versemblança al text. És prou eloqüent, en aquest sentit, la falca, ja comentada, Campanya contra el consum desmesurat d'aigua (OCM), en què, per donar un aire de realitat al text, el fragment que reproduïx una conversa per telèfon presenta aquest procés fonètic de simplificació (*no m'ha sabutge[n]de greu*), mentre que el fragment que correspon a la veu en *off* presenta una seqüència fonètica similar però sense simplificació (*te[ns] la clau*).

Fins i tot en les falques amb una forta presència de trets dialectals, però, s'han evitat aquestes reduccions consonàntiques: *te[ns] gana; vo[ls] menjar bé* (Celler Sa Premsa, OCM). De vegades, un tempo de parla ràpid justifica aquestes simplificacions en discursos amb una bona adequació a l'estàndard.

Finalment, hem de tenir present que hi ha contextos que es presten més que altres a aquest tipus de simplificacions: així, hem trobat més casos de simplificació dels grup [rn]##C o [jC]##C que no pas de [Cs]##C: *gove[r]* de les Illes (o *gove[n]* de les Illes)~ *vint-i-vu[j]* d'abril vs. *difere[ns]* tipus.

3.2.16 La semivocalització de les consonants palatals

Els dialectes baleàrics, i sobretot el mallorquí, presenten un fenomen de semivocalització d'algunes consonants palatals quan van seguides de consonant. Aquest fenomen afecta les consonants [ʃ], [j], [tʃ] i [dʒ] i [ɲ] finals seguides de mot començat en consonant. Quan la consonant implicada és una fricativa el resultat del procés és [j]: *pe[j]* *frit*, *va[j]* *dir*, etc. En canvi, quan la consonant palatal és una nasal, el resultat és [jɲ], amb assimilació de la [n] a la consonant que segueix: *a[jɲ]* *passat*, *a[jɲ]* *qui ve*, *a[jɲ]*s, etc. Aquest procés de simplificació és força corrent en els parlars de Mallorca i més esporàdic en els parlars de Menorca. Hem de dir, però, que la *Proposta IEC 1990* no inclou aquests casos, segurament perquè tenen una ocurrència força baixa. La *Proposta Alomar-Melià* sí que s'hi refereix i considera que aquesta reducció és admissible en els registres no molt formals. En qualsevol cas, aquest fenomen és ben difícil de controlar, ja que, a parer nostre, és gairebé imperceptible pels parlants; hem de tenir en compte

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

que, malgrat la simplificació, es manté sempre el punt d'articulació palatal de la consonant original ([j], [jn]).

Pel que fa al nostre corpus, en la totalitat dels casos en què apareix una consonant nasal palatal seguida de consonant hi ha hagut aquest procés de semivocalització; en els casos de fricativa palatal seguida de consonant hi hagut semivocalització en cinc casos dels set que presenten aquest context. D'això es desprèn que aquest és un fenomen força arrelat en la parla de les Illes i que, a pesar de la presència de la grafia, s'hi manté ben viu. No creiem que aquest sigui un tret rebutjable, atès que, a banda del que dèiem més amunt, no desfigura gaire la paraula ni tampoc no n'impossibilita la comprensió.

4. Resultats de la recerca

En la introducció esmentàvem que un dels objectius d'aquest treball era intentar definir quin és el model de llengua que presenta la publicitat en els mitjans de comunicació orals de les Illes Balears. Pel que fa a la ràdio, hem de dir que malauradament aquest model encara no està ni de bon tros definit i que encara queda molt per fer. Malgrat tot, en la majoria de casos s'insinua una voluntat, no sempre reeixida, d'adequar-se a la llengua estàndard, que es manifesta en el rebuig de certs fenòmens fonètics col·loquials com ara les monof-tongacions,

la manca de caiguda de *-a* àtona final dels mots esdrúixols acabats en *-ia* o en la manca d'accentuació dels pronoms enclítics. Les falques segueixen de forma general l'estàndard balear, i solament en alguns casos esporàdics, en locutors de procedència central, es recorre a l'estàndard de referència de les varietats centrals. Com hem vist, però, fins i tot en els casos en què els locutors no eren de procedència balear, hi ha una voluntat d'adequar-se a l'estàndard balear, que es posa de manifest, per exemple, en la pronunciació de la neutra tònica, la reducció a [o] de les vocals de la sèrie posterior en posició àtona, entre d'altres característiques.

Malgrat aquesta voluntat d'adequar-se a la llengua estàndard, apareixen encara força trets fonètics col·loquials no admesos per la normativa, com és el cas, per exemple, de les assimilacions consonàntiques, les simplificacions de grups consonàntics a l'interior del mot, entre molts d'altres.

Hem de tenir present, però, que la presència de determinats trets dialectals és de vegades del tot deliberada i conscient i respon a la voluntat de l'emissor de crear certa complicitat amb la comunitat de destinataris. Seria el cas, per exemple, de les dissimilacions consonàntiques, l'assimilació de la neutra precedida de *o* tònica, la caiguda de la *-s-* intervocàlica o la iodització, fenòmens que, com hem apuntat, apareixen

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

en textos amb una bona adequació a l'estàndard. En aquest sentit, ha estat sorprenent per a nosaltres descobrir la realització generalitzada amb dissimilació dels contactes entre dues consonants fricatives, tot i que la normativa recomana explícitament evitar aquest tret i malgrat la presència de la grafia. En el nostre estudi, en veure que en cap cas s'ha evitat aquest fenomen, hem arribat a la conclusió que es feia expressament, responent a aquesta voluntat de complaure l'emissor amb un tret que és tan característic de les Illes.

Un altre aspecte que es deprèn de la nostra anàlisi és el gran nombre de trets fonètics que són fruit del contacte amb la llengua castellana. Bona part dels locutors presenten trets castellanizants, com ara el ieisme, la confusió dels fonemes *b* i *v*, la / sense ressonància velar, el trastorn de les consonants fricatives palatals i la manca de sonorització de consonants fricatives finals davant vocal. Hem de destacar, en aquest sentit, que es percep, en la majoria dels casos, la manca d'un seguiment i un control de la locució dels professionals, i que, en general, la bona adequació a la normativa depèn de les característiques idiolectals de cada locutor.

Un altre factor que no podem deixar de banda, que ja anunciàvem en la introducció, és la forta incidència que té la llengua escrita en la consecució d'aquestes falques. De fet, aquest

factor es converteix en un dels mecanismes de control més efectius en la producció d'aquests anuncis. Segurament és gràcies a l'escrit que s'eviten pronúncies col·loquials, com ara les monoftongacions, la caiguda de la neutra final en mots esdrúixols acabats en *-ia*, la desafricació del sufix *-izar*, etc. També hem constatat, però, com de vegades la grafia pot afavorir pronúncies excessivament ortografistes i artificials, com ara el manteniment de les *r* en posició final o la pronunciació de les *i* en el grup *-ix*.

Un altre dels objectius que ens proposàvem era comprovar fins a quin punt el tipus de publicitat tenia importància en la consecució del producte final. De fet, aquest és un dels factors que amb més força determinen l'adequació a l'estàndard de les falques publicitàries analitzades. La major part de la publicitat institucional presenta un model de llengua més acurat i proper a l'estàndard que no pas la publicitat comercial. I això es deu principalment al fet que aquest tipus de publicitat, en la mesura que disposa de més recursos, sol disposar d'agències que s'encarreguen de confeccionar les falques; de la publicitat comercial, en canvi, se n'encarreguen les mateixes emissores i en aquestes no hi ha un control de la qualitat lingüística gaire sòlid. En aquests casos, la bona adequació a l'estàndard depèn en bona mesura de les característiques

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

pròpies de cada locutor. Hem de dir, però, que la publicitat que correspon a les grans empreses sí que presenta una bona adequació a l'estàndard, en la mesura que també són les agències les que s'encarreguen de la seva publicitat.

En el nostre estudi, hem constatat, també, que, de manera més aviat esporàdica, factors com ara el tipus de text, el tipus de destina-tari, el tipus de producte tenen també certa incidència en la presència de trets més o menys apropiats a la parla col·loquial. L'abast de l'anunci és també un factor determinant en l'adequació a la llengua estàndard; si comparem els anuncis institucionals, comprovem que els que tenen un abast autonòmic presenten un model de llengua molt més acurat que no pas els anuncis d'abast local o municipal.

Un altre dels objectius que ens havíem proposat era esbrinar quines eren les tendències d'elocució pel que fa a aspectes sobre els quals la normativa no s'ha pronunciat de manera exhaustiva. De fet, en analitzar aquestes falques, ens hem adonat que hi ha tot un conjunt d'aspectes que la normativa no ha tractat a fons –o que simplement no ha tractat– i que seria bo d'estudiar i analitzar. D'una banda, pel que fa a les assimilacions consonàntiques, la normativa no s'ha mostrat encara prou explícita ni exhaustiva. Com hem vist, només es refereix a un nombre molt reduït de casos: l'assimilació

d'una consonant oclusiva a una oclusiva i a una fricativa alveolar i l'assimilació d'una ròtica a una lateral. Els contextos d'assimilació són molts més i, per tant, creiem que hi hauria d'haver uns criteris que ajudessin a orientar els mitjans pel que fa a aquest aspecte. S'haurien de tenir en compte, en aquest sentit, els tipus de consonants implicades en aquest tipus de fenomen: així, entre els parlants de les Illes tenen una consideració més desfavorable –precisament perquè són més perceptibles i extremes– les assimilacions de mode d'articulació que no pas les de punt d'articulació. D'altra banda, hem comprovat que les consonants alveolars –pel fet de ser les consonants menys marcades en català–, tenen una major tendència a assimilar-se a la consonant següent que no pas les consonants velars o labials. Finalment, també s'hauria de tenir en compte, a l'hora de valorar la conveniència de permetre determinades assimilacions, quin és el context d'aplicació: així, una assimilació en el nivell de la paraula (del tipus *camp*s, *ca*[ns] o *temp*s, *te*[ns]) és més perillosa que no pas una assimilació en el nivell de la frase (del tipus *amb sentit*, *a*[n] *sentit*), en la mesura que les primeres poden portar més fàcilment a la incomprensió del discurs. Creiem que aquests i altres aspectes que hem tractat més amunt s'haurien de considerar en futures propostes dedicades a la llengua estàndard oral a les Illes Balears.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

Un altre aspecte del treball del qual voldríem deixar constància fa referència a les simplificacions consonàntiques a interior de mot. Creiem que tots els grups consonàntics, tant els integrats per una *-n-* (*trans-*, *ins-*, *cons-*) com els integrats per altres consonants (*ex-*, *subs-*, *abs-*, etc.) s'haurien de tractar de la mateixa manera, ja que en el cas dels parlars insulars, la seva reducció respon a unes restriccions sil·làbiques de la llengua molt sistemàtiques i regulars. D'altra banda, no creiem que aquestes simplificacions tinguin una consideració negativa per part dels parlants illencs; ans al contrari, dubtem, com hem expressat més amunt, que en siguin conscients. De les dades del nostre corpus es desprèn que aquest és un fenomen molt sistemàtic i difícil de fer recular en aquests dialectes, i que, per tant, s'hauria de permetre, almenys en el cas de les Illes Balears.

Finalment, creiem que la normativa també s'hauria de pronunciar pel que fa a aspectes com ara les simplificacions consonàntiques

o la vocalització de les consonants palatals, que com hem vist són força freqüents en la locució d'aquestes falques, i segurament encara més en altres discursos menys planificats i controlables, com ara una entrevista i, fins i tot, un informatiu. A parer nostre, les simplificacions consonàntiques motivades

pel contacte entre mots s'haurien d'evitar ja que desfiguren excessivament les paraules i poden originar confusions. Pel que fa a les vocalitzacions de les consonants palatals, com hem expressat quan ens hi hem referit, no creiem que siguin censurables, en la mesura que no desfiguren excessivament la paraula, i, per tant, no suposen un impediment per a la comprensió del missatge.

CLÀUDIA PONS

Universitat de Barcelona

Referències bibliogràfiques

ALOMAR A. I. & MELIÀ, J. (1999), *Proposta de model de llengua per a l'escola de les illes Balears*, Mallorca, COFUC/Editorial Moll.

ALOMAR A. I., BIBILONI, G., CORBERA, J. & MELIÀ, J. (1999), *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic*, Mallorca, Consell Insular de Mallorca.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990), *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*, Barcelona, IEC.

MARÍ, I. (1987), «Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses», dins *Actes de les Segones jornades d'estudi de la llengua normativa*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Estàndard i dialectes en els anuncis radiofònics de les Illes Balears

- (1990), «Condicions prèvies per a la difusió d'un model lingüístical mitjans de comunicació», dins Ferrando, A., ed., *La llengua als mitjans de comunicació*, València, Universitat de València.
- PICÓ, N. (1997), «L'aplicació de la proposta per a un estàndard oral als mitjans de comunicació: el cas de TVE a les Balears», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Mallorca*, Barcelona/Palma de Mallorca; Institut d'Estudis Catalans/Universitat de les Illes Balears.
- PUIGRÓS, M. A. (1998), «El model de llengua a l'Informatiu balear: anàlisi fonètica i morfològica», Universitat Autònoma de Barcelona (tesi de llicenciatura).
- TORRENT, A. M. (1999), *La llengua de la publicitat*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VENY, J. (1982), *Els parlars catalans*, Mallorca, Editorial Moll.

1. Han estat objecte d'anàlisi tot un conjunt de fenòmens fonètics que són fruit del contacte amb la llengua castellana, com ara la manca de distinció dels fonemes *b* i *v*, la manca de sonorització de fricatives finals davant vocal, la desvelarització de la *l* en mallorquí, etc. Per motius d'espai, no quedaran descrits en el marc d'aquest article. Veg., però, el § 4, on ens hi referim a manera de conclusió.